

Г.О. Ревенко¹,
Л.Р. Шостакович-Корецька¹,
В.В. Маврутенков¹,
І.В. Будаєва¹,
С.А. Галущенко¹,
Т.М. Ковальова²,
А.Г. Жуковцова²,
О.Л. Свешнікова²

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»¹
кафедра інфекційних хвороб
вул. Дзержинського, 9, Дніпропетровськ, 49044, Україна
КЗО „Спеціалізована школа № 67 еколого-економічного профілю” ДМР²
Дніпропетровськ, 49000, Україна
SE «Dnipropetrovsk medical academy of Health Ministry of Ukraine»¹
Department of Infectious Diseases
Dzerzhinsky str., 9, Dnipropetrovsk, 49044, Ukraine
МЕЕ «Specialized Ecology - Ekonomical school N 67» of Dnipropetrovsk City Coinsil²
Dnipropetrovsk, 49044, Ukraine
e-mail: vvmavr@yandex.ua*

Ключові слова: профорієнтація, самовизначення, старшокласники, професія
Key words: career guidance, self-determination, senior pupils, profession

Реферат. Особенности профессионального самоопределения старшеклассников на современном этапе. Ревенко Г.А., Шостакович-Корецкая Л.Р., Маврутенков В.В., Будаева И.В., Галущенко С.А., Ковалева Т.Н., Жуковцова А.Г., Свешникова О.Л. Целью работы был анализ мотивационных аспектов профессиональной ориентации старшеклассников. Показано, что эмоциональная направленность современной молодежи имеет прагматичный характер: материальное и личное благополучие, возможность выжить в современном социуме, выгодное трудоустройство, найти обеспеченного спутника жизни, „завести хороших спонсоров”, „иметь богатых покровителей”, „избежать службы в армии”. Не ценятся гражданские устремления („служение” людям, обществу, государству). Отсутствие достаточно глубокой профессиональной направленности у выпускников не исключает возможности ее формирования во время обучения в институте. Поэтому задача школы (семьи и общества) состоит в том, чтобы выбор профессии являлся логическим следствием постепенного повышения уровня профессиональной направленности. Чтобы решить эти проблемы, необходимо, в первую очередь, проводить систематизированную профориентационную работу в школах, начиная постепенно вводить детей в мир профессий со средних классов.

Abstract. The particularities of senior pupils' professional self-determination at up-to-date world. Revenko G.O., Shostakovych-Koretska L.R., Masvrutenkov V.V., Budayeva I.V., Galushenko S.A., Kovaliova T.M., Zhukovtsova A.G., Svechnikova O.L. The aim of the work was assaying motivational aspects of senior pupils' career guidance. Today the emotional focus of young people is pragmatic: material and personal well-being, the ability to survive in modern society, profitable employment, meeting well-to-do life partner, "having good sponsors," "rich patron", "avoiding army service". Civil loadings such as service of the country and society aren't appreciated. The lack of sufficiently deep professional orientation of graduates does not preclude its formation during period of training at higher educational institutions. Therefore, the task of the school (family and community) consists in choosing of profession which is logical consequence of gradually increasing professional orientation. To solve these problems, first of all, it is necessary to conduct systematic vocational guidance at schools, starting to gradually introduce children into the world of professions beginning with middle classes.

Проблема професійного самовизначення старшокласників, уявлення про своє професійне "Я" тих, хто завтра вийде на ринок праці і буде продуктивною силою суспільства, є надзвичайно актуальною. Професійне самовизначення особистості - це складний і тривалий процес, що

охоплює значний період життя. Його ефективність, як правило, визначається ступенем узгодженості психологічних можливостей людини зі змістом та вимогами майбутньої професійної діяльності, а також сформованість

особистих здатностей адаптуватися щодо соціально-економічних умов [3].

Розпад СРСР і зміна політики на початку 90-х років призвели до зниження актуальності проф-орієнтації серед молоді. У зв'язку з переходом на ринкову економіку держава відмовилася від планування і гарантій у сфері освіти та працевлаштування своїх громадян. Стихийність сучасного ринку працевлаштування призвела до появи в нашому суспільстві такого соціального явища як безробіття, що, в свою чергу, зумовило створення державної служби зайнятості. Вектор сучасного ринку праці спрямований не на проф-орієнтаційну роботу, а на сприяння у працевлаштуванні. Починаючи з кінця 90-х та на початку 2000-х років у школах активізувалась діяльність з активізації проф-орієнтаційної роботи, яка, на жаль, і по теперішній час знаходиться на початковому рівні. Насамперед немає єдиної централізованої системи, що дозволило би формувати майбутній ринок працевлаштування, виділяти пріоритетні напрямки [1, 2].

До труднощів життєвого самовизначення в юнаків сьогодні додається різноманіття складних соціальних проблем, зумовлених перетвореннями в нашому суспільстві. Ситуація, коли відбувається різка зміна способу життя та соціальної поведінки, коли трапляється переоцінка та відторгнення деяких традиційних, моральних та світоглядних уявлень, а нові „цінності” викликають багато сумнівів, призводить до появи нових стереотипів поведінки у молоді. В умовах загальної нестабільності загострюється ймовірність прийняття спонтанних, непродуманих, а іноді й достатньо абсурдних рішень [6].

За оцінками фахівців [5], старшокласники стають критичнішими, самостійнішими, прагматичнішими, більш амбіційними; нічого не сприймають на віру, не поспішають погоджуватися з чужими думками, судженнями, оцінками, вимагають доказовості. Але незважаючи на „юнацький максималізм”, сучасні старшокласники більш песимістично ставляться до можливостей свого внеску в зміну соціальних процесів, але більш оптимістично дивляться на

своє майбутнє, вірять у можливість свого особистого успіху в житті. Особистий успіх більшість учнів пов'язують з необхідністю отримання вищої освіти як засобу просування кар'єрними сходами. Не втратили свого значення такі цінності, як "суспільне визнання", "активна життєва позиція".

Дуже часто старшокласникам при великій кількості навчальних закладів важко зробити оптимальний професійний вибір. Це відбувається, насамперед, через недостатню проф-орієнтаційну роботу (випускники не досить добре уявляють, яка майбутня спеціальність буде повністю влаштовувати їх мотиваційні інтереси).

Мета роботи - провести аналіз мотиваційних аспектів професійної орієнтації старшокласників у виборі майбутньої діяльності.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Нами було проведено анкетування 120 старшокласників, з яких було $n = 50$ учнів 10-х та $n = 70$ учнів 11-х класів загальноосвітньої школи № 67 м. Дніпропетровська. Всім учням було проведено анонімне анкетування, спрямоване на визначення їхньої схильності та готовності до вибору майбутньої професії. Анкету було розроблено безпосередньо авторами дослідження. Анкетування відбувалось анонімно, виключно на добровільних умовах. Наводимо питання, які ставились перед учнями – „Чим би Ви хотіли займатися після закінчення школи?”, „Чи визначились Ви з вибором професії?”, „Ким би Ви хотіли стати після закінчення школи?”, „Хто впливає на Ваш вибір?”, „Які Ваші дії у разі невдачі при вступі до обраного навчального закладу?”.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Аналіз відповідей показав, що пріоритетом для переважної більшості школярів (майже 90 % респондентів) було подальше навчання у Вищих навчальних закладах (табл. 1). Цей факт свідчить про високу мотивацію учнів до реалізації власних амбіцій у сучасному соціумі через тривалий шлях навчання.

Таблиця 1

Аналіз майбутньої діяльності учнів після закінчення школи

Майбутня діяльність	Кількість учнів (n, %)
Навчання у ВНЗ	104 (87%)
Інший варіант	11 (9%)
Відпочити і розважитися	3 (2,5%)
Вигідний шлюб	2 (1,5%)

Ніхто не вибрав варіанти „працювати” або „служити в армії”.

Більшість юнаків (96%) уже визначились з обранням майбутньої професії після школи. Тематичний аналіз майбутніх професій показав, що близько половини молодих людей обирають ІТ-технології та роботу програміста (рис. 1).

На превеликий жаль, не виявлений інтерес до соціально спрямованих професій: науковця, вчителя, медика, або інженерних професій, представники яких виробляють матеріальні блага. Цей факт відображає перспективи нашого суспільства до комп'ютеризації, де місце інженерів та вчених перетворюється на місце програмістів, економістів.

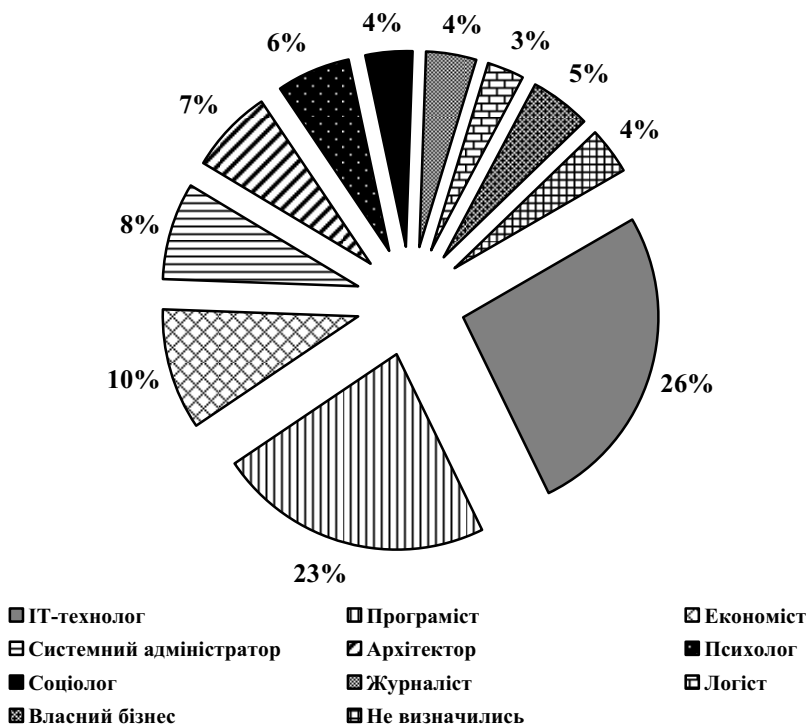

Рис. 1. Тематичний аналіз майбутніх професій

Аналіз факторів, які впливають на вибір майбутньої професійної діяльності, показав, що родина є головним чинником (табл. 2).

Цікаві додані респондентами відповіді „Я сам” - 6% та „Мої здібності” - 2%, що, по суті,

відображає вплив батьків, родини, тому що такі пріоритети і цінності культивуються в сім'ї.

Більшість респондентів планує у майбутньому вчитися у вітчизняних ВНЗ і поодинокі учні планують здобувати вищу освіту за кордоном – 4,8%.

Таблиця 2

Чинники впливу на вибір професії у школярів

Хто впливає на вибір професії?	(n, %)
Батьки	83 (72%)
Друзі	10 (9%)
Вчителі	8 (7%)
ЗМІ	5 (4%)
Інший варіант	9 (8%)

Чи розглядають наші респонденти ймовірність невдачі при вступі до обраного

навчального закладу і які їхні подальші дії? Не всі розглядають такий варіант: абсолютна

впевненість у кінцевому результаті – 22% школярів (в анкеті звучить трикратне „Вступлю!”, або жирно підкреслене, або з багатьма знаками оклику). Впевнені, що вступають – 26 % респондентів, ще 24% учнів вказують на необхідність додаткової серйозної підготовки, „щоб не допустити невдачі”. Повторити вступ до ВНЗ через рік, щоб вчитися в обраному навчальному закладі, готові 12,5% старшокласників, вчитися в іншому ВНЗ у разі невдачі згодні 11,5% осіб. Свою „професійну” долю не визначили всього 4% учнів.

На питання про реалії працевлаштування за обраною професією більшість респондентів впевнено вважає можливим – 51,3% старшокласників. Третина юнаків (31,3%) вважають, що за кордоном ця професія більш затребувана, та 17,4% на це питання не відповіли зовсім.

ВИСНОВКИ

1. Емоційна спрямованість сучасної молоді має, перш за все, прагматичний характер: матеріальне й особисте благополуччя, здатність до виживання в сучасному соціумі, вигідне працевлаштування, знайти забезпеченого супутника (подругу) життя, "завести хороших спонсорів",

"мати заможних покровителів", "уникнути служби в армії". Не цінуються цивільні устремління (служіння людям, суспільству, державі), почуття патріотизму.

2. Спостерігається суперечливий характер процесу професійного самовизначення старшокласників у сучасному суспільстві: орієнтацію на здійснення усвідомленого вибору професії і в той же час посилення орієнтації на отримання диплому про вищу освіту. Ринкова, кризова ситуація з великою невизначеністю відображається зниженням показників впевненості у правильності обраної професії.

3. Відсутність досить глибокої професійної спрямованості у випускників не виключає можливості її формування в період навчання в інституті. Тому завдання школи (також сім'ї і суспільства) полягає в тому, щоб вибір професії виявлявся логічним наслідком поступового підвищення рівня професійної спрямованості.

4. Щоб вирішити ці проблеми, необхідно, в першу чергу, проводити систематизовану проф-орієнтаційну роботу в школах, починаючи з середніх класів поступово вводити дітей у світ професій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітковська О.І. Психологічні умови професійного самовизначення випускників середніх шкіл у процесі профконсультації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 - «Педагогічна і вікова психологія» / О.І. Вітковська. – К., 2002. – 21 с.

2. Ігнатович О.М. Психологія професійної орієнтації в системі педагогічної освіти / О.М. Ігнатович // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення: матеріали VI Міжнарод. наук.-практ. конф. (29 – 30 листопада 2012р., м. Київ). Ч. 2 – К.: ІПК ДСЗУ, 2012. – С. 229-237.

3. Кравченко Т.В. Батьківське виховання і його вплив на професійне самовизначення дітей старшого шкільного віку / Т.В. Кравченко // Сучасний виховний процес: Сутність та виховний потенціал: матеріали звіту наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України за 2011 рік. – Івано-Франківськ: НАІР, 2012. – Вип2. – С. 230-232.

4. Мельник О.В. Профорієнтаційна робота зі школярами в умовах профільного навчання: наук.-метод. посіб. для вчителів / О.В. Мельник, І.Л. Уличний; за ред. О.В. Мельника. – К., 2008. – 120с.

5. Побірченко Н.А. Профорієнтація учнівської молоді: посібник / Н.А. Побірченко, А.А. Шайкова. – К.: Науковий світ, 2009 – 226 с.

6. Технології професійної орієнтації населення в умовах ринку праці / Н.А. Побірченко, Н.І. Литвинова, В.В. Синівський, О.Л. Мерзлякова [та ін.] – К.: Педагогічна думка, 2011 – 256 с.

7. Grinshpun S.S. Professional orientation of students in the United States / S.S. Grinshpun // Pedagogy. – 2009. – N 9. – P. 65-72.

8. Weidenthal C. An investigation of transition practices for middle school youth / C. Weidenthal, & C. Kochlar-Bryant // Career Development for Exceptional Individuals. – 2007. – N 18. – P. 147-157.

REFERENCES

1. Vitkovska OI. [Psychological conditions of professional self-determination of secondary school graduates in the process of professional consultation : author's thesis on degree of candidate in psychology sciences: spec. 19.00.07 - "Educational and Developmental Psychology"] O.I. Vitkovska. 2002;21. Ukrainian.

2. Ignatovich OM. [Psychology of vocational guidance system in pedagogical education]. Actual problems of professional orientation and professional training of population: materials of VI International scientific practical conference (29 - 30 November 2012., Kyiv) Part 2, K.: NCI DSZU, 2012;229-37. Ukrainian.

3. Kravchenko TV. [Parental education and its influence on professional self-determination of senior school age children]. Modern educational process: the nature and educational potential: materials of report of scientific-pract. conf. Of Institute of Problems of Education NAPS of Ukraine for 2011. Ivan Frankovsk: HAIP, 2012(2);230-2. Ukrainian.

4. Melnik OV, Ulychny IL. [Professional orientation of pupils in the conditions of profile training: scientific-method. guidances for teacher]. K., 2008;120. Ukrainian.

5. Pobirchenko NA. [Vocational guidance of students: manual]. K.: Naukovyi Svit, 2009;226. Ukrainian.

6. Pobirchenko NA. [Technologies of professional orientation of population in labor market conditions: joint mon]. K.: Pedagogichna dumka, 2011;256. Ukrainian.

7. Grinshpun SS. Professional orientation of students in the United States. Pedagogy, 2009;9:65-72.

8. Weidenthal C, & Kochlar-Bryant C. An investigation of transition practices for middle school youth. Career Development for Exceptional Individuals, 2007;18:147-57.

Стаття надійшла до редакції
02.07.2015

